

Kemal Obad

ISLAM I DIPLOMATIJA - PRAKTIČNA KULTURA KOEGZISTENCIJE¹

Kroz historijski razvoj islamske civilizacije diplomatija, odnosno diplomatska praksa, bila je sastavni segment u vođenju državničkih poslova i upravljanju njima u različitim vremenskim epohama i vladajućim dinastijama. Diplomatski karakter ličnosti Muhammeda, a.s., pružao je uzoran model na koji način voditi pregovore, kako ostvariti planirane ciljeve, postići kompromise, sklopiti mir i izbjeći oružane sukobe. Kur'ansko utemeljenje podsticanja prvenstveno na dogovor i saradnju ukazivalo je na miroljubivi proces s aspekta univerzalnosti čovječanstva kao Božijeg stvaranja, ali i pojašnjenje smisla borbe protiv onih koji se bore protiv muslimana (El-Bekare, 190). Poslanikove, a.s., diplomatske misije mnogo su više obilježile njegov život nego bitke koje je vodio protiv onih koji su se borili protiv islama i prava muslimana. I to s razlogom – kultura dijaloga, koegzistencije i islamskog srednjeg puta sastavni su dio islamske prakse kad je riječ o individualnom, ali i društvenom djelovanju.

Poslanička diplomatija

Kako Kur'an obavještava da je Allah stvorio različite narode s ciljem da bi se oni međusobno upoznali (El-Hudžurat, 13), odnosno da bi razmijenili svoja iskustva, tehnike rada, znanje i umijeća, tako je diplomatija utkana u samu suštinu Božijeg poziva da se ljudi natječu u dobru, da putuju po svijetu i da civilizacije sarađuju. Kao Božiji poslanik i kao državnik Muhammed, a.s., je bio svjestan da će preseljenjem u Medinu muslimanska zajednica u razvoju morati uložiti značajan trud u

¹ *Preporod*, 1/1059, 1. januar 2016, str. 26.

ostvarivanju diplomatskih odnosa s drugim narodima i pripadnicima ostalih religija kako bi se smanjio intenzitet mogućeg neprijateljstva prema muslimanima i islamu. Dugoročno ostvarivanje dobrih odnosa s drugim plemenima i grupama koje se nisu slagale s Mekelijama značilo je i veći fokus na odbranu od mogućih napada mušrika, koji su neposredno prije Hiždre već donijeli odluku o potpunom uništenju Poslanika, a.s., i muslimana.

Stoga je *Medinska povelja* u svojoj idejnoj konstrukciji nagovještavala cilj Poslanika, a.s., kao i nastojanja muslimana da njeguju korektne odnose s drugim religijskima tradicijama, posebno židovima i kršćanima, te različitim plemenima koji su bili spremni prihvatiti Poslanikove uvjete, ali i zauzvrat dobiti određene povlastice. Osiguravajući balans između potreba i ujedinjenja same muslimanske zajednice (muhadžira i ensarija), te garantujući prava nemuslimana u novouspostavljenoj islamskoj državi/gradu Medini, Poslanik, a.s., je u potpunosti primijenio kur'anski princip da "nema prisile u vjeri" i da su "svi vjernici braća" koja se pomažu u dobru. Od strateškog ugovora na Hudejbiji, preko pisama upućenih vladarima Perzije, Bizanta, patrijarsima Aleksandrije i drugima, do čuvenog sporazuma sa kršćanima Nedžrana, Poslanikova diplomatska praksa u mnogim kriznim situacijama omogućila je mladoj muslimanskoj zajednici da svojevremeno stekne važne vojne i političke prednosti, ali i uspostavi ključne ekonomske veze s velikim trgovačkim centrima tog vremena.

Diplomatska praksa muslimana

Muslimani su još za vrijeme Poslanika, a.s., primjenjivali diplomatske instrumente razvijene u to doba: pregovaranje, izmirenje, posredovanje, obostrane usluge i arbitražu. Mnoge ove metode kasnije su usavršene ili prilagođavane određenim situacijama. Poznata je arbitražu Alije, r.a., i Muavije, r.a., u vezi s budućnosti hilafeta. Muslimanski vladari zaključivali su posebne sporazume s različitim narodima s kojima su se susretali. Slanje izaslanika vladarima bilo je jedna od važnih metoda pregovaranja, a Poslanik, a.s., je, bez obzira iz kojeg naroda dolazila, svaku delegaciju uvijek primao srdačno i

s poštovanjem, iako su često muslimanski izaslanici bili ubijani od strane određenih vladara.

Diplomatija je za muslimane imala važnu interkulturalnu ulogu. Pod vlasti muslimana, koji su dolazili iz različitih kulturalnih identiteta, bile su različite vjerske zajednice i kulture, i u cilju očuvanja njihovih prava bilo je nužno osigurati imunitet. Princip *emana*, odnosno povjerenja određenoj zajednici nije se samo odnosio na nemuslimane, već i na cjelokupnu muslimansku zajednicu. Diplomatski imunitet, diplomatske privilegije, ceremonije i protokoli bili su sastavni dio manifestacija praktične diplomatije muslimana. Diplomatski predstavnici drugih država i carstava u okviru granica islamske države bili su oslobođeni plaćanja poreza, osim u slučaju ako bi prodavali određenu robu i tako stjecali profit. Bečka konvencija o diplomatskim odnosima iz 1961. sadrži u svojim članovima slučajeve izuzeća diplomata od plaćanja poreza, dok član 34 navodi da se na ličnu dobit kroz komercijalne aktivnosti porez mora plaćati. Sličan je slučaj i sa Ženevskom konvencijom, kojom se reguliše zabrana nasilja nad civilnim stanovništvom koje ne učestvuje u oružanim sukobima (djeca, žene, starci), zaštita vjerskih objekata, postupanje s ratnim zarobljenicima i druge pojedinosti – što su principi koje su muslimani praktikovali od ranog perioda islama i tokom historije.

Yasin Istanbuli u svojoj knjizi o diplomatiji u islamu navodi tri glavna instrumenta primjene diplomatije i djelovanja diplomatskih institucija u okviru islamske civilizacije. *Diplomatski predstavnici*, odnosno ambasadori (ar. *sefir*), čiji zadatak je bio da prenose pisane i usmene poruke, pregovaraju i zaključuju sporazume, razmjenjuju zarobljenike, prenose poklone vladarima i da obavljaju druge aktivnosti. Ambasador je morao biti uvjerljiv, rječit, dobrog pamćenja i znanja te mudar. *Diplomatska korespondencija*, odnosno komunikacija i razmjena informacija, upućivanje pisama, pregovaranje. Sva pisma koja je Poslanik, a.s., upućivao vladarima, ali i drugima, bila su kratka i jasna, napisana direktno. *Zaključivanje sporazuma* koji su u svojim načelima odražavali islamske principe, ali i prilagodbu prihvatljivim međunarodnim okolnostima. Islam je uspostavio princip da se svi sporazumi moraju i napismeno zabilježiti, što nije bio slučaj u predislamskom

periodu, kada su se često zaključivali samo usmeno. Sporazumi su se odnosili na dobrosusjedske odnose, sporazumi “emana”, tj. sporazumi o zaštiti, i mirovni sporazumi. Pored toga, muslimani su kroz historiju putem diplomatske prakse uspostavljali i ekonomsko-trgovačke odnose i kulturnu saradnju.

Diplomatija kao “srednji put”

Održavanje diplomatskih veza s Bizantom, Kinom, Francima i drugim carstvima, kao i sporazumna saradnja s drugim vjerskim i kulturnim zajednicama, pojedincima i grupama sastavni je segment “umjerenog, srednjeg puta”, koji je kur’anski imperativ muslimanima u uspostavljanju i održavanju međuljudskih i međucivilizacijskih veza. Tokom historije pojedini muslimanski vladari nisu uvijek slijedili principe islama, kao što savremeni globalni akteri često krše načela međunarodnih odnosa koja su i sami potpisali. Dok je savremena diplomatija uspostavila zakone i pravila u odnosima između država, uredila pravila modernog ratovanja i ophođenja s manjinama, diplomatska praksa muslimana je, također, uveliko utjecala na određene principe modernih konvencija, jer suština islama i prakse muslimana jeste bila i ostala uspostava općeg dobra i odvracanje od zla, ne putem sile, već kroz koegzistenciju i dijalog s drugim narodima svijeta.